

σεται ἀπὸ τὴν ἀληθῆ δόξαν· ἡ θεωρία ἔρχεται ἀπὸ τὸν μύθον, ἡ λογικὴ ὁμῶς εἶνε ἡ δύναμις ποὺ προσδίδει σταθερότητα εἰς τὴν δόξαν· ἡ λογικὴ παρέχει τὸν δεσμὸν τῆς αἰτίας διὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα εἶνε συνδεδεμένη πρὸς τὴν ψυχὴν. Ὅταν γνωρίζω διατί ἡ πεποιθήσις μου εἶνε ἀληθής, τότε ἡ πεποιθήσις μου εἶνε σταθερά. Ἄλλως, αἱ δόξαι διαρρέουν ὅπως αἱ εἰκόνες τοῦ Δαιδάλου. Ὁ ἐνθουσιασμὸς κρούνει, καταπίπτει· ἡ ἀποκάλυψις χάνει τὴν αὐθεντικότητά της· αἱ προσηλυτίσεις παύουν. Αἱ πεποιθήσεις ποὺ μόνον τὰς αἰσθανόμεθα εἶνε φευγαλέα πράγματα ἐν ὧσιν δὲν θεμελιούνται ἐπὶ τῆς λογικῆς.

Ἐχομεν οὕτω τὴν ἀμοιβαίαν ἐπ' ἀλλήλων ἐνέργειαν τοῦ καὶ ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γνώσεως. Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶνε μιὰ ματιὰ εἰς τὴν ἀλήθειαν ποὺ γίνεται μὲ ἓνα πήδημα τῆς φαντασίας — μιὰ ματιὰ διὰ μέσου συμβόλων, διὰ τοῦ μύθου, εἰς τὴν συγκεχυμένην ἀμεσότητα τοῦ αἰσθήματος. Τὸ αἶσθημα ἄνκαι συγκεχυμένον εἶνε ἡ αἰτία τῆς πεποιθήσεως. Ἡ πηγὴ τῆς πίστεως εἶνε ἁ - λογικὴ. Τὸ λογικὸν ξεκαθαρίζει τὴν ματιὰ, φέρει εἰς φῶς τὰ περιεχόμενα τοῦ μύθου, βασανίζει καὶ σταθεροποιεῖ τὴν πίστην. Τὰ ἀνθρώπινα ὄντα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸν λόγον χωρὶς προηγουμένως νὰ διέλθουν διὰ τοῦ σταδίου τῆς δόξης. Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶνε ἀπαραίτητως ἀναγκαία βαθμὶς εἰς τὴν γνῶσιν. Ἡ μέθοδος τῆς ἀγωγῆς εἰς τὴν ἰδεώδη πολιτείαν ἀκολουθεῖ τὴν συνεχῆ γραμμὴν ἀπὸ τῆς δόξης πρὸς τὸν λόγον. Ἡ καλαισθητικὴ ἀγωγή συνίσταται εἰς τὸ νὰ διδαχθοῦν τὰ παιδιά νὰ εὐρίσκουν εὐχαρίστησιν εἰς τὰ ὄραια πράγματα καὶ νὰ ἀποστρέφονται τὰ ἄσχημα πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ λόγου, ἡ δὲ ἠθικὴ ἀγωγή εἰς τὸ νὰ διδαχθοῦν νὰ ἀρέσκονται εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ ἀπαιχθάνονται τὸ κακόν. Τὸ πρῶτον βῆμα, κατὰ ταῦτα, εἶνε μιὰ συναισθηματικὴ προσαρμογὴ εἰς τὰς ἀξίας. «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ λόγος, ὁ οὕτω τραφεὶς ἄνθρωπος πρῶτος θὰ δεχθῆ αὐτὸν εὐχαρίστως, διότι ἀπὸ τὴν σχέσιν αὐτὴν θὰ τὸν γνωρίζει ἤδη» (Πολιτεία 402 A). Ἡ δὲ ἀρετὴ συνίσταται εἰς τὴν ἁρμονίαν μεταξὺ ἐκείνου ποὺ ἐπιτάσσει ὁ λόγος καὶ τῶν συναισθημάτων ποὺ ἔχουν ἤδη σχηματισθῆ (Νόμοι 653 B). Ἡ ἠθικὴ, κατὰ ταῦτα, ἀγαθότης δὲν εἶνε ἡ ὑπέρβασις τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως ὑπὸ τοῦ λόγου, ἀλλ' ἡ ἐγώσις τῶν δύο εἰς ἓν. Ὁ Πλάτων μολαταῦτα θεωρεῖ ὅτι εἶνε εὐτυχῆς ὁ

ἄνθρωπος πού θά κατορθώσει, ἕως τήν ἐποχὴν πού θά γηράσει, νά φθάσῃ εἰς τήν ὀρθοφροσύνην καί τήν ἔλλογον δόξαν. Τά πλεῖστα τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων, πάντως ὅμως κατὰ τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς ζωῆς των, εὐρίσκονται εἰς τὸ στάδιον τῆς δόξης.

Ἡ ἀμεσος κατανόησις τῆς ὀρθότητος εἰς τήν καλλιτεχνίαν καί εἰς τήν διαγωγὴν ὁμοιάζει πολὺ πρὸς ἓνα εἶδος ἠθικῆς καλαισθησίας· ἐπιτρέπει εἰς τοὺς νέους νά διαγιγνώσκουν ἀμέσως ποῖον εἶνε τὸ ὀρθόν καί ποῖον τὸ ἐσφαλμένον, χωρὶς νά εἶνε ἀνάγκη νά ἀνατρέξουν εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ τοιοῦτον ἐξηγεῖ τὴν σπουδαιότητα πού ἔχει ἡ μουσικὴ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ χαρακτήρος. «Ὁ ἄνθρωπος πού ἔτυχε καλῆς ἀγωγῆς εἶνε ἱκανὸς νά τραγουδῇ καί νά χορεύῃ καλά». Ὁ Πλάτων φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νά εἴπῃ ὅτι ἡ ὄλη ὀρθότης ταυτίζεται πρὸς τὴν ὄλην παιδείαν (Νόμοι 654 Β, 672 Ε). Αἱ ᾠδαὶ καί τὰ ᾠσματα εἶνε ἓνας τρόπος διὰ τοῦ ὁποῦ ἡ ἀρετὴ γίνεται ἐλκυστικὴ διὰ τῶν δύο αὐτῶν ἡ ἀρετὴ διδάσκεται παίζοντας. Ἡ καλλιτεχνία εἶνε ἓνας τρόπος τοῦ νά καθίσταται τὸ καλὸν ζωηρότερον καί νά ἰσχυροποιεῖται οὕτω ἡ πειστικὴ αὐτοῦ δύναμις ἐναντι τῶν συναισθημάτων (αὐτ. 664 C). Ἄλλ' ὅπως εἴπομεν ἤδη αἱ συνήθειαι τῆς καλλιτεχνίας δὲν ἀποτελοῦν ἀπλῶς ἀνάβαθρον διὰ τὰς ἕξεις τῆς ἀρετῆς, μὲ σκοπὸν νά τὰς ἐγκαταλείψωμεν μόλις ὡς φθάσωμεν εἰς τὴν ἀρετήν· εἰς τὴν ὄριμον ἡλικίαν τὰ δύο αὐτὰ εἶνε ἠνωμένα εἰς μίαν ἀδιάσπαστον ἐνότητα. Κανεὶς δὲν εἶνε δυνατὸν νά καλλιεργήσῃ τὴν ἀρετήν καί συγχρόνως νά μὴ ἔχῃ καμμίαν καλαισθησίαν εἰς τοὺς τρόπους καί εἰς τὴν γλῶσσαν. Ἡ καλαισθησία μιᾶς κοινότητος ἀνθρώπων καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν μουσικὴν καί τὸν χορὸν ἀποτελεῖ ἀσφαλῆ δείκτην τοῦ ἠθικοῦ της χαρακτήρος. Δὲν εἶνε, κατὰ ταῦτα, δυνατὸν μία πολιτεία νά συγκεντρῶνῃ ὄλην της τὴν προσοχὴν εἰς τὸν χαρακτήρα καί νά παραμελῇ τὴν καλαισθητικὴν ἀγωγὴν. Καί τὸ ἀντίθετον εἶνε ἐπίσης ἀληθές. Δὲν εἶνε ἐπιτετραμμένον εἰς ἓνα ἄτομον πού ἀποσκοπεῖ νά γίνῃ καλὸς ποιητὴς ἢ καλὸς ζωγράφος, νά ἀγνοήσῃ καί παραμελήσῃ τὴν τακτοποίησιν τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς. Ὁ ρυθμὸς, εἴτε ἀναφέρεται εἰς τὴν σωματικὴν κίνησιν, εἴτε εἰς τοὺς τρόπους ἐνεργείας τῆς ψυχῆς, εἶνε πάντοτε ἓνας καί ὁ αὐτὸς ρυθμὸς. «Τὸ ὅμοιον προκαλεῖ τὸ ὅμοιον» (Πολιτεία 425 C). Οἱ καλοὶ λόγοι

καὶ ἡ χάρις τῶν κινήσεων ἀκολουθοῦν πάντοτε τὴν καλὴν διάθεσιν· καὶ ἡ τελευταία αὕτη τρέφεται καὶ καλλιεργεῖται ἀπὸ ἐκεῖνα.

Ἡ κανονικὴ ὄρχητις καὶ ἡ μουσικὴ ἀσκοῦν θεραπευτικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀπιθάσσου μέρους τῆς ψυχῆς· ἔχουν λειτουργίαν ψυχοθεραπευτικὴν. Ὅταν ἀπὸ ἔξω συνταράξη κανεῖς τὰ τοιοῦτου εἴδους αἰσθήματα (τουτ. τοὺς φόβους) ὁ τοιοῦτος ἀπὸ ἔξω προκαλούμενος κλονισμὸς κυριαρχεῖ τῆς ἐσωτερικῆς κινήσεως τοῦ φόβου καὶ τῆς μανίας, καὶ οὕτω μὲ τὸ νὰ κυριαρχήσῃ κατορθώσῃ νὰ ἐπιφέρῃ καταφανῆ γαλήνην εἰς τὴν ψυχὴν καὶ κατάπαυσιν τῶν χαλεπῶν παλμῶν τῆς καρδίας πού ὑπῆρχον προηγουμένως εἰς τὰς περιστάσεις αὐτάς. Παράγει οὕτω ἱκανοποιητικώτατα ἀποτελέσματα. Εἰς τοὺς μὲν χαρίζει τὸν ὕπνον ὡς νὰ ἦσαν μαγευμένοι· τοὺς βακχικοὺς πού δὲν κοιμοῦνται τοὺς φέρει εἰς ἔμφρονα ψυχικὴν κατάστασιν ἀντὶ τῆς μανιακῆς τοιαύτης, διὰ μέσου τοῦ χοροῦ καὶ τῆς μουσικῆς καὶ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τῶν θεῶν τοὺς ὁποίους εἶνυχε νὰ λατρεύουν οὗτοι προσφέροντες εἰς αὐτοὺς θυσίας». (Νόμοι 790 Ε. 791 Α). Βλέπομεν λοιπὸν ἐδῶ ἓνα εἶδος ὁμοιοπαθητικῆς θεραπείας τῆς κινήσεως διὰ τῆς κινήσεως, καὶ τοῦ συναισθήματος διὰ τοῦ συναισθήματος. Ἡ ἐσωτερικὴ μανία ὑπερνικᾶται ὑπὸ τῆς τακτοποιημένης μανίας τῆς ὄρχήσεως· ὁ ἐσωτερικὸς κλονισμὸς ἐξάγεται ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ ἀντικειμενικοποιεῖται εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς ὄρχήσεως· ἀπὸ τὴν κάθαρσιν δὲ πού ἐπακολουθεῖ εἰσέρχεται ἡ γαλήνη εἰς τὴν ψυχὴν. Μήπως τὸ χωρίον αὐτὸ πού ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω μᾶς δίδει καμμίαν νύξιν διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν σημασίαν τοῦ περιφήμου ἀλλὰ καὶ ἐξ ἴσου σκοτεινοῦ χωρίου τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ τραγωδία πραγματοποιεῖ κάθαρσιν τῶν συναισθημάτων διὰ τοῦ οἴκτου καὶ τοῦ φόβου; Καθὼς φαίνεται εἶνε ἀλήθεια ὅτι, ὅσον περισσότερον μελετᾷ κανεῖς τὸν Πλάτωνα τόσον περισσότερα μανθάνει περὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ Ἀριστοτέλους.

Μῶλα ταῦτα ὁλόκληρος ἡ ἀνωτέρα καλλιτεχνία ὅσον καὶ ἂν ὑφίσταται ἔλεγχον, ἔχει ἓνα χαρακτηριστικὸν τὸ ὁποῖον τὴν καθιστᾷ ἀκατάλληλον διὰ νὰ ἀποτελέσῃ σοβαρὰν συμβολὴν εἰς τὴν θέαν τοῦ ὄραίου. Ὁ καλλιτέχνης εἶνε δημιουργὸς φαντασμάτων, δηλαδὴ δὲν εἶνε καθόλου δημιουργός. Ὁ ζωγράφος δὲν κάμνει τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ κρατῇ ἓνα κάτοπτρον ἔμπρὸς εἰς τὴν φύσιν καὶ οὕτω ἐπιτυγχάνει

ἀντανακλάσεις, ὄχι ὅμως πραγματικότητας. Ἄλλο εἶνε νὰ ζωγραφίσῃ κανεὶς τὴν εἰκόνα ἑνὸς τραπεζιοῦ καὶ ἄλλο νὰ κατασκευάσῃ ἓνα τραπέζι. Ὁ τεχνίτης, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν δημιουργεῖ τὸ ἀληθῶς πραγματικόν, ἔχει δικαίωμα νὰ ὀνομασθῇ «δημιουργὸς» ἢ κατασκευαστής. Ὁ ζωγράφος ὅμως ὄχι· κατασκεύασε κἄτι πού εἶνε τὸ εἶδωλον τοῦ τραπεζιοῦ· ἀπλῶς προσποιεῖται ὅτι κατασκευάζει. Ἐάν, ἐρωτᾷ ὁ Πλάτων, ἓνας ζωγράφος ἢ ἓνας ποιητὴς ἦσαν ἱκανοὶ νὰ δημιουργήσουν τὸ πρωτότυπον πού περιγράφουν, φαντάζεσθε ὅτι θὰ εἶχαν καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ εἶδωλα; παραφράζοντες λοιπὸν ἓνα ἐπίγραμμα τοῦ Shaw θὰ ἠμπορούσαμε νὰ εἴπωμεν: ὅποιος εἶνε εἰς θέσιν νὰ κατασκευάσῃ κἄτι τὸ κατασκευάζει, ὅποιος δὲν εἶνε γίνεται καλλιτέχνης. Τὸ νὰ ὀμιλῇ κανεὶς περὶ τῆς ζωῆς δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ζωὴν· ἓνας δραματογράφος ὅταν πλάττει χαρακτήρας, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συγκριθῇ, ὡς δημιουργός, μὲ τοὺς γονεῖς οἱ ὅποιοι γεννοῦν τέκνα μὲ σάρκα καὶ ὄστά. Πολὺ καλλίτερα μνημεῖα δι' ἓνα ἄνθρωπον εἶνε ἔργα καὶ πράξεις εὐγενεῖς παρὰ καλλιτεχνήματα (Πολιτεία 599 B).

Καὶ ὅμως ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ δὲν εἶνε τόσο σαφὴς ὅσον φαίνεται. Ἄς παραβάλωμεν τὸν ἠθοποιὸν μὲ τὸν ἱστορικὸν χαρακτήρα τὸν ὅποιον ὑποκρίνεται. Ὁ ἠθοποιὸς δὲν ζῆ πραγματικῶς τὴν ζωὴν αὐτῆν. Ὑποκρίνεται ὅτι τὴν ζῆ. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ πραγματικὸς ἄνθρωπος πού ζῆ ἡμέραν καὶ νύκτια τὴν ζωὴν του δὲν εἶνε πράγματι ὁ ἄνθρωπος πού εἶνε, διότι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, δλόκληρος ἢ πραγματικότης δὲν ἦτο παρὰ φαινομενικῶς τοιαύτη. Τόσον ὁ ζωγράφος ὅσον καὶ ὁ κατασκευαστής εὐρίσκονται μακρὰν ἀπὸ τὸ πραγματικόν, ὁ πρῶτος περισσότερον ἀπὸ τὸν δεύτερον. Ἡ διαφορὰ εἶνε διαφορὰ βαθμοῦ. Ὅπως δὲ ὁμοιάζουν ὡς πρὸς ὅ,τι τοὺς λείπει οὕτω καὶ ὁμοιάζουν ὡς πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχουν. Καὶ τὸ καλλιτεχνήμα, τέλος πάντων, εἶνε καὶ αὐτὸ μία σοβαρὰ συμβολή· τόσο τὸ ἔργον τέχνης ὅσον καὶ τὸ συγκεκριμένον ἀντικείμενον ἔχουν κἄποιον βαθμὸν πραγματικότητος. Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν μας τὴν κλίμακα τῆς θεᾶς τοῦ ὠραίου: καὶ ἡ καλλιτεχνία εἶνε μία βαθμὶς πρὸς τὰ ἄνω. Οὕτω, εἰς τὸ Συμπόσιον (209 D) ὁ Πλάτων κατατάσσει τὴν ποίησιν τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου ὡς πραγματικὰ δημιουργήματα

ποῦ ἐξασφαλίζουν ἀθανασίαν εἰς τοὺς συγγραφεῖς αὐτῶν· καὶ ἀλλαχοῦ (Φαῖδρος 248 D) κατατάσσει τοὺς ποιητὰς ὑπεράνω τῶν τεχνητῶν. Ἡ καλλιτεχνία εἶνε παιδιὰ ἀπὸ τῆν στίσιν λοιπὸν ποῦ θὰ λάβωμεν ἔναντι τῆς παιδιᾶς θὰ ἐξαρτηθῆ τὸ εἶν θὰ ἀποκλείσωμεν τῆν καλλιτεχνίαν ἀπὸ τῆν κατηγορίαν τῶν δημιουργῶν. Εἰς τῆν Πολιτείαν (X) ὁ Πλάτων ἀντιτάσσει εἰς τὸ πρῶττειν τὸ καίζειν· εἰς τοὺς Νόμους (II καὶ III) ἐκφράζεται κατ' ἄλλον τρόπον. Εἰς τούτους περιγράφει τῆν παιδιᾶν ὡς κατὶ τὸ συνεχὲς μὲ τῆν ζωὴν καὶ ὡς προπαρασκευὴν εἰς αὐτῆν. Εἰς τῆν παιδιᾶν πραγματοποιοῦμεν δοκιμαστικῶς τὸς συνθήκας ἐκεῖνας τὰς ὁποίας θὰ ἀντιμετωπίσωμεν εἰς τῆν ζωὴν. Μὲ τῆν ἐρμηνείαν αὐτῆν ἡ καλλιτεχνία, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτήρος της ὡς παιδιᾶς ἀποτελεῖ μίαν πρόληψιν τῆς ζωῆς διὰ τῆς φαντασίας. Ἡ παιδιὰ ἔχει ἐπίσης καὶ μίαν μοναδικὴν εἰς αὐτῆν λειτουργίαν: εἰς τῆν παιδιᾶν μᾶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐκθέσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, καὶ χωρὶς νὰ ὑποστῶμεν καμμίαν ζημίαν, εἰς περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας εἶν ἐξετιθέμεθα εἰς τὸν πραγματικόν μας βίον δὲν θὰ ἐγίνετο τοῦτο χωρὶς βλάβην δι' ἡμᾶς. Ἡ παιδιὰ λοιπὸν παρέχει εὐκαιρίας πρὸς ἐξάσκησιν· εἶνε καὶ αὐτῆ μία μορφή τῆς διαπαιδαγωγήσεως. Μὲ μίαν λέξιν, αὐτὸς οὗτος ὁ χαρακτήρ τῆς καλλιτεχνίας ὡς μὴ πραγματικότητος ἀποτελεῖ τῆν ἀξίαν της: ἡ εἰκὼν ἑνὸς πράγματος δὲν εἶνε τὸ πρᾶγμα: αὐτὸ εἶνε ἀληθές· μᾶς δίδει ὅμως μίαν ιδέαν τοῦ πράγματος. Θὰ μᾶς ἦτο λοιπὸν δυνατόν, ἀναπτύσσοντες τὰς συνεπείας τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς τῆς παιδιᾶς καὶ πολὺ πέραν τῶν ῥητῶν ἐκφράσεων τοῦ Πλάτωνος, νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι καὶ ἡ καλλιτεχνία ποῦ εὐρίσκεται ἐπὶ κατωτέρου ἐπιπέδου—καὶ αὐτῆ ἡ καλλιτεχνία ποῦ περιγράφει τῆν κακίαν—ἔχει μίαν λειτουργίαν συνισταμένην εἰς τὸ ὅτι μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐξοικειωθῶμεν μὲ τῆν κακίαν, πρᾶγμα ποῦ θὰ εἶνε χρήσιμον εἰς τῆν ζωὴν. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ κακοῦ καὶ τοῦ καλοῦ ἐπιτρέπει μίαν σαφεστέραν κατανόησιν τοῦ καλοῦ. Ἐὰν λοιπὸν εἶνε δυνατόν νὰ ἐμπιστευθῶμεν εἰς τῆν παιδιᾶν καὶ τῆν οἰνοποσίαν—ἐννοεῖται μὲ τὰς καταλλήλους προφυλάξεις—ὥστε νὰ ἀποτελέσουν ταῦτα χρήσιμον τρόπον διὰ νὰ ἐκτιθέμεθα εἰς τοὺς πειρασμοὺς χωρὶς βλαβερὰς συνεπείας, διατὶ νὰ μὴ πράξωμεν τὸ ἴδιο καὶ διὰ τῆν ποίησιν;

"Ἦδη θὰ ἐξετάσωμεν τὴν θέαν τοῦ ὠραίου ὅπως τοῦτο ἐκδηλοῦται εἰς ὅ,τι μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ὀνομάσωμεν πραγματικῶς ὑφιστάμενα πράγματα—τὸ «πραγματικῶς ὑφιστάμενα» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν κόσμον τῆς δόξης μᾶλλον παρὰ εἰς τὸν κόσμον τῶν συλλογισμῶν." Ἐχομεν ἐπὶ παραδείγματι τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς πραγματικῆς τραπέζης καὶ τῆς εἰκόνης τῆς τραπέζης. Ὑπὸ τὸν γενικὸν τοῦτον τίτλον θὰ κατατάξωμεν ὁμοῦ α) τὰ ἔργα τῶν διαφόρων χειροτεχνιῶν, οἷον ἐπιπλα καὶ σκεύη, δηλαδή ἔργα τῶν «χρησίμων» τεχνῶν· β) τὴν ἀρετὴν τόσον εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα ὅσον καὶ εἰς τὴν πολιτείαν· γ) τέλος, ὅ,τι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀνομασθῆῖ προϊόν φυσικῆς δημιουργικότητος, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ἡ γέννησις τέκνων ἀπὸ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὁ κόσμος ὡς ἀποτέλεσμα θείας δημιουργίας. Εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅτι ὁ νόμος τοῦ συνεχοῦς ἐπικρατεῖ εἰς κάθε δημιουργικὴν ἐνέργειαν· ἢ καλλιτεχνία, αἱ χειροτεχνίαι, ἢ φύσις καὶ ἡ ἀρετή, ὅλα εἶνε ἐκδηλώσεις, ἐπὶ διαφόρων ἐπιπέδων, τῆς ὁρμῆς πρὸς τὸ ὠραῖον. Ὅταν ἀφήνωμεν τὴν καλλιτεχνίαν, δὲν ἀφήνομεν ὀπισθέν μας τὴν καλαισθητικὴν στάσιν· μᾶλλον τοῦναντίον προχωροῦμεν μαζὶ μὲ αὐτήν. Τὸ νὰ δημιουργηθῆῖ ἕνας ἀστὴρ ἢ μία πολιτεία, τὸ νὰ κανονισθοῦν καὶ τακτοποιηθοῦν αἱ ὁρέξεις ἢ αἱ φυσικαὶ κινήσεις, τὸ νὰ μεταβάλλωμεν εἰς γνῶσιν τὴν ἐκ τῶν αἰσθήσεων πεῖραν, ἢ τὸ νὰ κατασκευάσωμεν ἐν ἐργαλεῖον—ὅλα αὐτὰ εἶνε συνέπειαι τῆς ἐμφύτου εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁρμῆς πρὸς δημιουργίαν· ὅλα ἔχουν ὁμοίως ὡς κίνητρον τὰς παρορμήσεις τοῦ ἔρωτος· ὅλα παροτρύνονται ἀπὸ τὴν θέαν τοῦ ὠραίου.

"Ἄς ἴδωμεν, πρῶτον, τὴν δημιουργικὴν ὁρμὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Καθὼς λέγει ὁ Πλάτων, ὁ ἀνὴρ κνεῖ ἤδη ὅταν πλησιάζει τὴν γυναῖκα (Συμπόσιον 206 D). Τὸ λεγόμενον τοῦτο τὸ ὁποῖον ἤχει κάπως παραδόξως ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ μᾶς δώσῃ νὰ ἐννοήσωμεν τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει μίαν ἐσωτερικὴν ὁρμὴν πρὸς δημιουργίαν· δημιουργεῖ διότι ὀφείλει νὰ τὸ πράξῃ. Ἡ ψυχὴ κινεῖ αὐτὴ ἑαυτήν. Κάθε ὁμῶς δημιουργικότης, εἴτε εἰς τὴν καλλιτεχνίαν εἴτε εἰς τὰς τέχνας, τόσον εἰς τὴν ἠθικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν, πηγάζει, ὅπως καὶ ἡ γεννητήσιος ὁρμὴ, ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετον ἐπιθυμίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἶνε ἀθάνατος. Ἡ δημιουργικὴ ὁρμὴ εἶνε ἡ διαδήλωσις τῆς

αἰωνιότητος ἐν τῷ χρόνῳ. Λόγῳ τῶν ἀπωλειῶν καὶ ἀποτυχιῶν τὰς ὁποίας ὑφίσταται κατὰ τὴν γέννησιν, ἡ δημιουργικὴ ὁρμὴ εἶνε λανθάνουσα (ὕπνώττει), ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ἔμφυτος γνῶσις ἦτο λανθάνουσα· διὰ τὰ ἀφυπνισθῆ ἔχει ἀνάγκη τῆς θεᾶς τοῦ ὠραίου. Ἡ ὠραιότης εἶνε ἡ μοῖσα ποῦ ἐποπτεύει εἰς κάθε γέννησιν· ἢ, διὰ τὰ μεταχειρισθῶμεν ἄλλην εἰκόνα, ἡ ὠραιότης εἶνε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ποῦ κἀμνει τὸν σπόρον νὰ βλαστάνῃ. Ἡ δὲ παρόρμησις δὲν εἶνε παρὰ ἡ ὠραιότης ὅπως ἐμφανίζεται ὅπωςδήποτε ἐνσωματομένη—π.χ. εἰς μίαν γυν. ἴκα, ἢ εἰς τὴν περιβάλλουσαν φύσιν—ἡ ὠραιότης ὅπως τὴν ἔχει ἤδη πραγματοποιήσει μίαν συγκεκριμένη πόλιν ἢ μίαν ἀπὸ τὰς ὑφισταμένας ἐπιστήμας. Εἰς τὴν θεῖαν δημιουργίαν ἡ θεὰ τῆς ἀφηρημένης ὠραιότητος ἔρχεται πρώτη, ἔπειτα δὲ ἡ ἐνσωμάτωσις. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, κατὰ τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον του, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀρχίσῃ μὲ κἀποιαν συγκεκριμένην ἐκδήλωσιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ βαθμηδὸν νὰ ἀναβῆ μέχρι τοῦ ἀφηρημένου ὑποδείγματος τῆς ὠραιότητος. Ἡ διαδικασία ἐξακολουθεῖ αὐτομάτως· τὸ εἶνα ὑφιστάμενον παράδειγμα ὠραιότητος παρατρύνει τὸν ἄνθρωπον νὰ δημιουργήσῃ ἄλλην μίαν ἐκδήλωσιν τοῦ ὠραίου, ἡ ὁποία πάλιν καὶ αὐτὴ χρησιμεύει ὡς παρόρμησις διὰ νέας περαιτέρω δημιουργίας.

Ἀπὸ τὴν θεᾶν τῆς ὠραιότητος ἐντὸς τοῦ συγκεκριμένου πράγματος προκαλεῖται ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς δημιουργικῆς ὁρμῆς· καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῆς εἶνε ἡ πραγματικὴ δημιουργία τοῦ ὠραίου. Ἔχομεν κατὰ ταῦτα, τὴν παρόρμησιν καὶ τὸ προϊόν, μὲ τὸν ἔρωτα ὡς τὸν συνδετικὸν κρίκον μεταξὺ τῶν δύο. Ἀφοῦ ἡ κίνησις εἶνε αὐτὴ αὐτὴ ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς, μᾶς εἶνε ἐπιτετραμμένον νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν τὴν διευθύνει ὁ λόγος, δὲν εἶνε τίποτε ἄλλο παρὰ ὅ,τι πράττει εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ εἰς ἄλλα πράγματα χάριν τοῦ ὠραίου. Ὁ ἄνθρωπος ὡς δημιουργὸς τοῦ ὠραίου εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος. Ὁ Πλάτων δὲν παραλείπει νὰ σημειώσῃ ὅτι ἡ λέξις ποίησις εἰς τὴν ἑλληνικὴν σημαίνει κάθε εἶδους κατασκευὴν («ποίησις ἔστι τι πολὺ»), «διότι διὰ κάθε τι τὸ ὁποῖον ἐκ τοῦ μὴ ὄντος μεταβαίνει εἰς τὸ ὄν μοναδικὴ αἰτία εἶνε ἡ ποίησις, εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἐνέργειαι ὅλων τῶν τεχνῶν εἶνε ποιήσεις, οἱ δὲ δημιουργοὶ αὐτῶν εἶνε ὅλοι ποιηταί . . . Ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸν

ἔρωτα. Καὶ πράγματι κυρίως καὶ γενικῶς αἰτία εἶνε ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀγαθῶν» (Συμπόσιον 205 CD). Ἄς μελετήσωμεν κατὰ σειράν ἕνα ἕκαστον εἶδος τεχνίτου.

α) Ἡ δημιουργικὴ δρμὴ εὐρίσκει τὴν πρώτην τῆς ἀληθινῆς εὐκαιρίας ὅταν πρόκειται νὰ κατασκευασθοῦν ἐργαλεῖα, οἰκειακὰ σκεύη καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὁ Πλάτων ἀναφέρει ὀνομαστὶ τοὺς οἰκοδόμους καὶ τοὺς ναυπηγούς· κάθε ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ἐκλέγει τὰ πράγματα ποὺ χρησιμοποιεῖ εἰς τὸ ἔργον του· ὄχι ὅμως εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε ἀλλὰ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ δώσῃ ὠρισμένην μορμὴν (εἶδος) εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐργάζεται· κάθε ἕνας τοὺς θέτει κάθε πρᾶγμα σύμφωνα πρὸς ὠρισμένην τάξιν καὶ ἀναγκάζει κάθε μέρος νὰ εἶνε κατάλληλον καὶ νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὸ ἄλλο, «ἕως ἂν τὸ ἅπαν συστήσῃται τεταγμένον τε καὶ κεκοσμημένον πρᾶγμα» (Γοργίας 503 E). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ τεχνίτης ἔχει ὑπ' ὄψιν τοῦ ἐν ὠρισμένον ὑπόδειγμα, εἰς τρόπον ὥστε εἰς τὴν ἐκλεκτικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν ὁδηγὸς εἶνε ὄχι μία τυχαία δρμὴ, ἀλλὰ ἕνας κανὼν. Ἄλλα ὑλικά τὰ ἀπορρίπτει καὶ ἄλλα τὰ παραδέχεται· καὶ ἐπὶ ὅλων ἐκείνων τὰ ὅποια χρησιμοποιεῖ ἐπιβάλλει ἕνα τύπον τάξεως προσαρμόζων πρὸς ἀλληλα τὰ διάφορα μέρη. Ὡς ἐκ τοῦ μεθοδικοῦ ἀκοκλεισμοῦ τὸ προῖον ἀποκτᾷ ἀτομικότητα, ὡς ἐκ τῆς ὀλοκληρώσεως δὲ τῶν χρησιμοποιηθέντων ὑλικῶν, τὸ προῖον ἀποκτᾷ ἐνότητα. Οὕτω λοιπὸν τὸ ἔργον τῆς ναυπηγικῆς ἔχει τὴν ὀλότητα καὶ τὴν ἀκεραιότητα ἐνὸς ἔργου καλλιτεχνίας· ἐπὶ πλέον ἢ ἄρμονία του δὲν εἶνε ὀποιαδήποτε, ἀλλὰ ἄρμονία ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον μέρη του προσαρμόζονται τὰ μὲν πρὸς τὰ δέ. Πρόκειται περὶ μοναδικῶς συνεστημένης ἄρμονίας, ὅπως συμβαίνει τοῦτο εἰς τὸ καλλιτέχνημα, καὶ ὄχι σύμφωνα πρὸς κανένα γενικὸν τύπον. Τὴν πληρότητα αὐτὴν ὁ Πλάτων τὴν χαρακτηρίζει διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως: «ὀρθότης» (Γοργίας 506 D), τὴν ὀποῖαν ἐφαρμόζει καὶ ἐπὶ τῆς καλλιτεχνίας. Τὸ προῖον τῆς ἐργασίας τοῦ τεχνίτου ἔχει τὴν ὀρθότητα ἐνὸς καλλιτεχνήματος καί, ἐπὶ πλέον, ἔχει περισσοτέραν οὐσίαν.

β) Οἱ τεχνῖται χρησιμοποιοῦν ἄψυχον ὑλικόν· ὑπάρχουν ὅμως καὶ τεχνῖται οἱ ὅποιοι ἐργάζονται μὲ ἔμψυχον ὑλικόν: τοιοῦτοι εἶνε οἱ προπονηταί, οἱ γυμνασταί καὶ οἱ ἱατροὶ οἱ ὅποιοι ἐργάζονται ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν πρότυπον ὑγείας. Σκοπὸς των εἶνε νὰ ὑποβάλουν

εἰς νόμον τὰς λειτουργίας τοῦ σώματος, εἰς τρόπον ὅσπε τὸ τελευταῖον τοῦτο νὰ ἐμφανίζῃ τὴν ὁλοκλήρωσιν ποὺ ἀποτελεῖ τὴν ὀρθότητα.

γ) Τέλος ἔχομεν τοὺς τεχνίτας οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ψυχὴν—εἴτε εἰς τὸ ἄτομον εἴτε εἰς τὴν ομάδα. Τοιοῦτοι εἶνε οἱ ῥήτορες, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ πολιτικοί· σκοπὸς αὐτῶν εἶνε ἡ ἀρετὴ ἢ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ὀρθότητα ἐν σχέσει πρὸς τὰς λειτουργίας τῆς ψυχῆς (αὐτοθ. 506 D). Ὅτι ἡ διαμόρφωσις ἐναρέτων συνηθειῶν καὶ ἡ ὀργάνωσις πόλεων ἀποτελεῖ πρόσοδον εἰς τὴν κλίμακα τῆς ὄραιοιτητος πέραν τοῦ συμβατικοῦ καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἰδεώδους μουσικῆς (καλλιτεχνίας) εἶνε εὐκόλον νὰ καταδειχθῇ μὲ ἀναφορὰν εἰς πολυάριθμα χωρία ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος. «Ἐκεῖνον ἄρα ὁ ὅποιος εἶνε εἰς θέσιν νὰ συγκεράσῃ τὴν γυμναστικὴν μετὰ τῆς μουσικῆς καὶ νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ καταλληλότατα εἰς τὴν ψυχὴν, αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον θὰ εἶναι ὀρθότατον νὰ τὸν ἀποκαλέσωμεν τὸν τελειότατον καὶ ἁρμονικώτατον μουσικόν, πολὺ περισσότερον παρὰ ἐκεῖνον ὁ ὅποιος ἐναρμονίζει μετὰ τῶν τὰς χορδὰς» (Πολιτεία 412 A).

Εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀτόμου συγκαταλέγομεν τὴν πειθαρχίαν τοῦ λογικοῦ ἐπὶ τῶν ὀρέξεων ἢ ὁποία ἐπιβάλλει τάξιν εἰς τὸ χάος, περιορισμοὺς εἰς τὰς ὑπερβολὰς, κατεύθυνσιν ἐπὶ τῆς αὐτομάτου ἐνεργείας. Ἡ σχέσις τοῦ λογικοῦ πρὸς τὴν ὀρεξιν δὲν εἶνε τόσον σύγκρουσις δύο δυνάμεων ὅσον μία συμφωνία εἰς τὴν ὁποίαν κάθε μέρος συμβάλλει εἰς τὸ νὰ ἀποτελεσθῇ ἁρμονία διὰ μέσου τῶν ἀντιθέσεων. Πλὴν τούτου ὁ Πλάτων χρησιμοποιεῖ εἰς μέγαλον βαθμὸν μουσικοὺς ὄρους ὅταν ὁμιλεῖ περὶ ἀρετῆς. «Βλέπεις, λοιπόν, ὅτι πολὺ ἐπιτυχῶς ἐμαντεύσαμεν ὅταν πρὸ ὀλίγου ἐλέγομεν ὅτι ὑπάρχει ὁμοιότης μετὰ τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς ἁρμονίας ; ἡ σωφροσύνη ἐκτείνεται κυριολεκτικῶς «διὰ πασῶν» καὶ ἀπεργάζεται ὁμοφωνίαν εἰς τὸ αὐτὸ μέλος μετὰ τῶν ἰσχυροτάτων, τῶν ἀσθενεστάτων καὶ τῶν διαμέσων, τόσον ἐν σχέσει πρὸς τὴν σοφίαν, ὅσον, ἐὰν προτιμᾶς, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἰσχύν, εἴτε πρόκειται περὶ πλήθους ἢ περὶ χρημάτων ἢ περὶ οἰουδήποτε ἄλλου πράγματος» (432 A). Ἡ σωφροσύνη εἶνε οἷον μία μελωδία ἢ ἴσως ἕνας χόρος, εἰς τὸν ὅποιον πολλαὶ καὶ διάφοραι ψυχικαὶ κινήσεις ἐναρμονίζονται συμφώνως πρὸς ἕνα κανόν, τοιοῦτον ὅσπε αἱ τρεῖς ἐνεργεῖαι

τῆς ψυχῆς, ὁ λόγος, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὄρεξις νὰ καταλαμβάνουν τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὰς θέσιν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει τὸ ἀνωτέρω χωρίον ὡς παράδειγμα ἐσφαλμένου ὁρισμοῦ διὰ μεταφορικῶν ἐκφράσεων. Δὲν βλέπει ὅτι δὲν εἶνε τοῦτο μεταφορικὴ ἐκφρασις, ἀλλ' ὅτι ἐδῶ ἐκτίθεται μία θεωρία, ἡ θεωρία δηλαδή ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς καλαισθητικῆς βιώσεως δὲν ἀνήκουν εἰδικῶς εἰς τὴν καλλιτεχνίαν, ἀλλ' εὐρίσκονται διάχυτα εἰς ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην πείραν. Ὅτι ταυτοχρόνως ὑπάρχουν καὶ διαφοραί, βεβαίως δὲν θὰ ἤρνεϊτο τοῦτο ὁ Πλάτων. Ἄφ' ἑνὸς μὲν ἔχομεν τὸν ὁμοίμορφον χαρακτήρα τοῦ γενικοῦ κανόνος τῆς ἁρμονίας· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔχομεν τὰς εἰδικὰς διαφορὰς τῶν διάφορων πεδίων τοῦ ὑλικοῦ κόσμου διὰ τῶν ὁποίων καθορίζεται εἰδικώτερον καὶ ἀτομικοποιεῖται ἡ κατάστασις τῆς ἁρμονίας.

Ὁ Πλάτων ἐρμηνεύει καὶ αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην ὡς μουσικὴν συμφωνίαν. «Ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ παραδέχεται, αἱ ἀρχαὶ ἐντὸς τῆς ψυχῆς του νὰ ἐκτελοῦν ἢ μία τὸ ἔργον τῆς ἄλλης, ἀλλὰ . . . ἀφοῦ τακτοποιήσῃ καλῶς τὰ ἐντὸς ἑαυτοῦ καὶ φθάσῃ εἰς αὐτοκυριαρχίαν, καὶ ἀφοῦ συναρμόσῃ ἁρμονικῶς τὰς τρεῖς ταύτας ἀρχὰς τὰ διαστήματα τῆς κατωτάτης («νεάτης») τῆς ὑπάτης καὶ τῆς μέσης καὶ ὅσα ἄλλα δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν μεταξὺ αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ σύνδέσῃ πρὸς ἀλληλα τὰ τρία αὐτὰ καὶ ἀποτελέσῃ ἐξ αὐτῶν μίαν ἐνότητα, μίαν ἀντὶ πολλῶν, σώφρονα καὶ ἡρμοσμένην, τότε ἀλλὰ μόνον τότε πρέπει νὰ στραφῇ πρὸς τὴν προᾶξιν» . . . (443 E). Ἄς ἀναλύσωμεν τὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ εἶνε κοινὰ εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ εἰς τὴν μουσικὴν, ὡς ταῦτα ἐκτίθενται εἰς τὸ προαναφερθὲν χωρίον. Ἡ δικαιοσύνη, λέγει ὁ Πλάτων, περιλαμβάνει τὴν κυριαρχίαν ἑαυτοῦ· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς τὸν χορὸν ἡ ὠραιότης συνίσταται εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ ῥυθμοῦ ἐπὶ τῆς αὐτομάτου κινήσεως. Δικαιοσύνη εἶνε ἡ ἀπαίτησις κάθε μέρος τῆς ψυχῆς νὰ αὐτοπεριορίζεται εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐξέρχεται τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ὁρίων. Οὕτω λοιπὸν ἡ ὠραιότης ἐπιτυγχάνεται εἰς τὴν καλλιτεχνίαν διὰ περιορισμοῦ καὶ δι' ἐσωτερικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν συναισθημάτων. Δικαιοσύνη εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς διαφοροποιήσεως· ὁμοίως καὶ ἡ ὠραιότης περιλαμβάνει τὴν ἀντίθεσιν. Τέλος, δικαιοσύνη εἶνε ἡ συνεργασία τῶν διάφορων μερῶν χάριν τοῦ ὅλου, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ μουσικὴ εἶνε ἡ συμφωνία διάφορων μουσι-

κῶν φθόγγων. Ὅπως δὲ οἱ φθόγγοι οὗτοι σχηματίζουν κλίμακα, οὕτω καὶ τὰ μέρη τῆς ψυχῆς σχηματίζουν τοιαύτην. Ἡ μετὰβασις ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης ἐντὸς τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν δικαιοσύνην ἐν τῇ πολιτείᾳ εἶνε προφανής. «Οἱ νόμοι μας εἶνε μουσικὴ μελωδία». Εἰς μίαν καλῶς συντεταγμένην πολιτείαν, εἰς τὴν ὅποιαν κάθε ἄτομον περιορίζεται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς, εἰδικῆς λειτουργίας, ὑπάρχει ἡ αὐτὴ λεπτὴ καὶ ὠραία ἀκρίβεια, ἡ αὐτὴ προσαρμογὴ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο ὅπως καὶ εἰς μίαν μουσικὴν ἁρμονίαν. Μία τοιαύτη πολιτεία δὲν ἔχει ἀνάγκην ποιητῶν· διότι αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ εἶνε ποίημα, οἱ δὲ πολιτικοὶ τῆς εἶνε οἱ ποιηταί. Ἀλλὰ καλλίτερον νὰ ἀναφέρωμεν αὐτολεξεὶ τὸ δικαίως περιφημον χωρὸν τοῦ Πλάτωνος. «Καὶ τώρα περὶ τῶν λεγομένων «σπουδαίων» ποιητῶν μας, τῶν τραγικῶν ποιητῶν—ἐάν ποτε μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἤρχοντο πρὸς ἡμᾶς καὶ μᾶς ἠρώτων περίπου ὡς ἐξῆς: ὦ ξένοι, νὰ ἐρχώμεθα ἢ νὰ μὴν ἐρχώμεθα εἰς τὴν πόλιν καὶ χώραν σας καὶ νὰ δίδωμεν καὶ πέρνωμεν ποίησιν; Τὶ ἀποφασίσατε ὅτι πρέπει νὰ γίνεται ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο; Ποία θὰ ἦτο ἡ ὀρθὴ ἀπάντησις πού θὰ ἔπρεπε νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἐμπνευσμένους τούτους ἄνδρας ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο; Ἴδου ποία θὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε ἡ ἀπάντησις, κατὰ τὴν κρίσιν μου: ὦ ἄριστοι τῶν ξένων, ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμεθα μὲ ὅλην μας τὴν δύναμιν ποιηταί μιᾶς τραγωδίας ὅσον τὸ δυνατὸν ὠραιότητος καὶ ἀρίστης· ὀλόκληρος, τοῦλάχιστον, ἡ πολιτεία μας εἶνε συνεστημένη ὡς παράστασις τοῦ πλέον ὠραίου καὶ ἀρίστου βίου, πράγμα πού ἡμεῖς ἰσχυρίζομεθα ὅτι πράγματι ἀποτελεῖ τὴν ἀληθεστάτην τραγωδίαν. Εἴσθε ποιηταί καὶ εἴμεθα ποιηταί, καὶ οἱ δύο κατασκευασταὶ τῶν αὐτῶν, ἀντίτεχνοι καὶ ἀνταγωνισταὶ εἰς τὸ ὠραιότατον τῶν δραμάτων τὸ ὁποῖον μόνον ὁ ἀληθινὸς νόμος εἶνε εἰς θέσιν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν τελειότητα». (Νόμοι 817 Β. C.).

δ) Τέλος, ὑπάρχει ὁ θεῖος δημιουργὸς ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ τὴν φύσιν ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸ ὠραῖον. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ καὶ κατασκευάζει ἀπὸ ἀνάγκην διὰ νὰ ἐκφύγῃ ἀπὸ τὸν θάνατον· ὁ θεὸς ὁμως εἶνε αἰώνιος καὶ ἡ δημιουργικότης του δὲν πηγάζει ἀπὸ καμμίαν ἔλλειψιν του. Εἶνε ἀληθινὴ δημιουργικότης διότι προέρχεται ἀπὸ περίσσειαν, καὶ ἔχει ὡς ἀφορμὴν τὴν ἀγάπην. Ὀλόκληρος ἡ φύσις δὲν εἶνε παρὰ μία ἔκθεσις καὶ ἐκδήλωσις ὠραιότητος, τελειότερα

ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο ἔργον ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ δεχόμενον. «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι συνέχονται ὁμοῦ ὑπὸ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς φιλίας, ὑπὸ τῆς κοσμιότητος, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς δικαιοσύνης· καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ὦ φίλε μου, ὀνομάζουν τὸ σύνολον «κόσμον», καὶ τὸ ποὺ ἔχει τάξιν (κόσμιον)... Ἡ ἰσότης ἡ γεωμετρικὴ ἔχει μεγάλην ἰσχὺν τόσον πλησίον τῶν θεῶν ὅσον καὶ πλησίον τῶν ἀνθρώπων» (Γοργίας 508 Α). Ἐνα ἄστρον δὲν εἶνε ὀλιγώτερον ἀπὸ μίαν πολιτείαν, ἀλλὰ περισσότερον αὐτῆς, μία σύνθεσις ἀπὸ λεπτότατα πρὸς ἄλληλα προσηροσμένα μέρη· ὁλόκληρος δὲ ἡ φύσις ἀπὸ τὰ μεγαλείτερα ἕως τὰ μικρότερα αὐτῆς τμήματα εἶνε ἓνας ὁργανισμὸς ἁρμονικῶν κινήσεων, φανερώων ἄκεραιότητα, πληρότητα, καὶ ὁρθότητα. Αἱ κινήσεις τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ ἡ πτήσις τῶν πτηνῶν εἶναι πλήρη χάριτις. Ἐχομεν τὴν ὠραιότητα ἑνὸς ἐκάστου ἀτομικοῦ πλάσματος καὶ ἔχομεν ἐπίσης τὴν ὠραιότητα τῆς ἀμοιβαίας προσαρμογῆς τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ σύνολον.

Δύο πράγματα εἶνε δυνατόν νὰ εἴπη κανεὶς σχολιάζων τὴν γενικὴν θεωρίαν περὶ τῶν πρακτικῶν τεχνῶν. Κατὰ πρῶτον ὁ Πλάτων ἀπαιτεῖ κάθε δημιουργικὴ ἐργασία, καὶ ὄχι μόνον τὰ ἔργα τέχνης ἐν στενωτέρῳ ἔννοίᾳ, νὰ εἶνε σύμφωνος πρὸς τὸν γνώμονα τῆς καλαισθητικῆς ὁρθότητος. Ἡ ἐνέργεια, εἴτε παραγωγικὴ εἴτε ἠθικὴ εἶνε αὕτη, πρέπει νὰ ἀποτελῇ ἐκδήλωσιν τοῦ ἀληθινοῦ ποιητικοῦ πνεύματος. Ὁ Πλάτων ἀποκλείει ἀπὸ τὴν πόλιν τὴν εἰδικευμένην τάξιν τῶν ποιητῶν διότι θέλει παντοῦ νὰ ὑπάρχουν οὗτοι. Κατὰ δεύτερον λόγον τὸ μειονέκτημα τῶν καλῶν τεχνῶν πηγάζει ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι αὗται τοποθετοῦν τὴν ὠραιότητα εἰς ἓνα κόσμον εἰδώλων, εἰῶ αἱ πρακτικαὶ τέχναι ἐπιτυγχάνουν διότι λαμβάνουν τὴν ὠραιότητα ὑπὸ σοβαρὰν ἀποψιν καὶ συγχωνεύουν εἰς ἓν τὴν βίωσιν τοῦ ὠραίου μὲ τὴν χρήσιμον καὶ σκόπιμον ἐνέργειαν. Καὶ αἱ πρακτικαὶ ὁμῶς τέχναι ἔχουν καὶ αὗται ἑλλείψεις, τὰ προϊόντα των, ἂν καὶ εἶνε οὐσιαστικωτέρα ἀπὸ τὰ τῆς καλλιτεχνίας, δὲν εἶνε ἄρκετὰ οὐσιαστικά. Ἐνα προϊόν τῆς τέχνης καὶ μία ἐνάρετος συνήθεια εἶνε εἰκόνας τοῦ ὠραίου· ὁ τεχνίτης ἐνσωματώνει τὴν ὠραιότητα εἰς ἓνα συγκεκριμένον ἀντικείμενον,

τίποτε δὲ ἀπὸ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὸν κόσμον τῆς ὁῆς δὲν εἶνε πραγματι πραγματικὸν—οὔτε καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ καλῶς ἐντεταγμέναι ψυχαὶ ἢ αἱ καλῶς συντεταγμέναι πόλεις. Διὰ τὸ ἐπιτύχωμεν τὴν πληρότητα τῆς θέας τοῦ ὠραίου εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀναβῶμεν ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ εἰς τὸν νοητὸν κόσμον. Ἡ ποιήσις ἐπιζητεῖ ἓνα σκοπὸν ποὺ νὰ εὐρίσκεται αἰωνίως ἐπέκεινα τῶν δυνάμεών της· ἡ ὠραιότης τῆς ὁποίας δίδει αὕτη ἀπλῶς μίαν ἔμμεσον ἰδέαν, δὲν εἶνε δυνατόν τελειωτικῶς νὰ συλληφθῇ παρὰ μόνον διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας.

Κατὰ ταῦτα ἡ γραμμὴ τῆς θέας τοῦ ὠραίου διαιρεῖται χονδρικῶς εἰς δύο τμήματα: εἰς τὸ ἐμπειρικὸν καὶ εἰς τὸ λογικόν. Ἡ διὰ τῆς ἐμπειρίας γενομένη ἔρευνα συλλαμβάνει εἰκόνας μόνον τοῦ ὠραίου· ἡ διὰ τοῦ λογικοῦ ἔρευνα φέρει πρὸς τὴν θέαν αὐτοῦ τούτου τοῦ ὠραίου. Διὰ τὸν Πλάτωνα ἡ ὠραιότης γίνεται ἀντιληπτὴ διὰ τοῦ νοῦς ὄχι διὰ τῶν αἰσθήσεων· οἱ μουσικοὶ τόνοι ποὺ ἀκούομεν, τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα τῆς ζωγραφικῆς ποὺ βλέπομεν, δὲν ἀποτελοῦν μέρος τῆς καλαισθητικῆς βιώσεως, ἀνκαὶ εἶνε δυνατόν νὰ προκαλέσουν αὐτήν. Ἡ ἐμπειρικὴ ἔρευνα δυνατόν νὰ εἶνε ἓνα βῆμα ποὺ μᾶς φέρει πλησίον ἢ ποὺ μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν διὰ τοῦ λόγου ἔρευναν, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Καίτοι ὁ διάκοσμος τῶν οὐρανῶν εἶνε τὸ ὠραιότατον πρᾶγμα ὀλοκλήρου τῆς δημιουργίας, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ χρησιμεύσῃ παρὰ ὡς παράδειγμα διὰ τὴν μελέτην τῶν πραγματικοτήτων. Ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ ἁρμονικὴ εἶνε μαθήματα ἐπιδεκτικὰ συγκρίσεως ἀναμεταξύ των καθόσον καὶ τὰ δύο μελετοῦν κινήσεις, ἡ πρώτη διὰ μόνου τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ τελευταία διὰ μόνου τοῦ ὠτός. Ὅπως δὲ οἱ ἀστρονόμοι καταναλίσκουν τὸν χρόνον των ἔρευνῶντες τὰς ὄρατὰς κινήσεις τῶν ὄρατῶν ἀστέρων, οὕτω καὶ οἱ σπουδασταὶ τῆς μουσικῆς καταβάλλουν πολλοὺς ἀνωφελεῖς κόπους εἰς τὸ νὰ μετροῦν τοὺς ἤχους ποὺ ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀκοήν των καὶ τὰς συμφωνίας αὐτῶν.

«Ὅμιλοῦν διὰ κάτι τι ποὺ ὀνομάζουν σμικρότατον καὶ προσηλόνοντες τὴν ἀκοήν των, ὡς εἴαν νὰ ἤθελαν νὰ συλλάβουν κανένα ἤχον ἀπὸ τὸ διπλανὸν δωμάτιον, μερικοὶ μὲν ἀπὸ αὐτοὺς διατείνονται ὅτι ἀκούουν μέσον τινὰ φθόγγον καὶ τοῦτο ὀνομάζουν τὸ μικρότερον δυνατόν διάστημα καὶ μονάδα τῆς μετρήσεως, ἐνῶ ἄλλοι πάλιν ὑποστηρίζουν

ὅτι αἱ χορδαὶ ἀποδίδουν ἀκριβῶς ὁμοίους ἤχους, καὶ οἱ δύο ὁμῶς προτιμοῦν τὰ αὐτιά των ἀπὸ τὸν νοῦν των». (Πολιτεία 531 A). Ὁ σοβαρὸς μουσικὸς προσέχει ὄχι εἰς τοὺς ἤχους καὶ τὰς ἀρμονίας πού ἀκούει, ἀλλὰ εἰς τὰς νοητὰς συμφωνίας. Τὸ ὡραῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν ἀρμονιῶν, ὅπου τὸ αὐτὶ τοῦ νοῦ συλλαμβάνει τὴν συμφωνίαν τῶν ἀριθμῶν καὶ ἀκούει τὴν μελωδίαν πού ἐκτελεῖ ἡ διαλεκτικὴ (αὐτ. 531 C, 532 A).

Τὶ ἀκριβῶς εἶνε ἡ νοητὴ ὡραιότης δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ συναγάγωμεν ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος. Ἄνκαι πλεῖστα χωρία ἀναφέρονται εἰς τὸ ὡραῖον, ὅλα αὐτὰ ὁμῶς πραγματεύονται μᾶλλον περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῶν σχέσεών του παρὰ περὶ τῆς φύσεώς του. Μόνον εἰς τὸν Ἰππίαν Μείζονα ἀνακινεῖ ὁ Πλάτων τὸ ζήτημα περὶ τοῦ γενικοῦ χαρακτηῆρος τοῦ ὡραίου, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀφήσῃ αὐτὸ ἄλυτον, διότι ὁ διάλογος ἀνήκει εἰς τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῶν μαιευτικῶν διαλόγων καὶ ἔχει ὡς μόνον σκοπὸν νὰ πείσῃ τὸν ἀναγνώστην περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀγνοίας ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Εἴμεθα διὰ τοῦτο ἠναγκασμένοι νὰ προχωρήσωμεν μετὰ περισκέψεως καὶ πολὺ βραδέως, συλλέγοντες ὑλικὸν ἀπὸ ἐμμέσους ἀναφορὰς καὶ κοσινίζοντες ὑπαινιγμοὺς ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ ὡραίου μεταξὺ τῶν κριτικῶν παρατηρήσεων τοῦ Πλάτωνος πού ἀφοροῦν συγκεκριμένα παραδείγματα τοῦ ὡραίου.

Ἡ ὡραιότης εἶνε μιὰ παγκόσμιος οὐσία διάχυτος εἰς ὅλα τὰ πράγματα. Ἡ φορβάς, τὸ ἀγγεῖον, ἡ κορασίς, καὶ ἡ λύρα, ὅλα εἶνε ὡραῖα· πρέπει συνεπῶς νὰ ὑπάρχῃ μιὰ οὐσία τῆς ὡραιότητος πού ὅταν μεταλαμβάνουν εἰς αὐτήν τὰ ἀντικείμενα γίνονται ὡραῖα. Λέγομεν ὅτι οἱ πίθηκοι εἶνε ὀλιγώτερον ὡραῖοι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, καὶ οἱ ἄνθρωποι ὀλιγώτερον ὡραῖοι ἀπὸ τοὺς θεοὺς· παραβάλλοντες τοὺς ἀνωτέρω ἀναμεταξύ των χρησιμοποιοῦμεν ἓν μέρος, ἓν ὑπόδειγμα ὡραιότητος τὸ ὁποῖον εἶνε διάφορον ἀπὸ τὴν κομψότητα καὶ χάριν ἐκάστου ἀντικειμένου, ἀφοῦ χρησιμεύει ὡς βάσανος αὐτῶν. Κατὰ ταῦτα εἶνε ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν τὰ ὡραῖα πράγματα ἀπὸ τὴν ὡραιότητα καθ' ἑαυτήν, (Ἰππίας Μείζων 288 A). Τὸ ὡραῖον εἶνε κᾶτι καθ' ἑαυτὸ δι' ἑαυτὸ («αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μεθ' ἑαυτοῦ», Συμπόσιον 211 B.)· ἔχει τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ταυτότητα πρὸς ἑαυτὸ

τὰ ὅποια εἶνε χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀληθινὰ πραγματικοῦ. Ἄνκαι εἶνε συστατικὸν στοιχεῖον τῶν πραγμάτων ἢ ὠραιότης ἔχει ἰδιάζουσαν εἰς αὐτὴν φύσιν. Τὸ ὠραῖον δὲν εἶνε τὴν μίαν στιγμὴν τοιοῦτον καὶ τὴν ἄλλην διάφορον, εἰς μίαν θέσιν τοιοῦτον καὶ εἰς ἄλλην διάφορον, δὲν εἶνε διὰ τοὺς μὲν τοιοῦτον καὶ διὰ τοὺς δὲ διάφορον. Τὸ ὠραῖον εἶνε πάντοτε καὶ δι' ὅλους τὸ αὐτὸ (Συμπόσιον 211 Α. Ἰππίας Μείζων 294 D). Τὸ ὠραῖον κατὰ ταῦτα εἶνε ἀπόλυτον καὶ καθολικόν, ἀνεξάρτητον ἀπὸ χρόνον καὶ τόπον καὶ ἀνθρώπους. Ἡ ὠραιότης εἰς ἓνα ἀντικείμενον δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πῶς αἰσθανόμεθα ὡς πρὸς αὐτό· ἔχομεν τὰ αἰσθήματα πού ἔχομεν διότι τὸ ἀντικείμενον εἶνε ὠραῖον.

Ἡ ὠραιότης ἄνκαι εἶνε κᾶτι τὸ νοητὸν καὶ τὸ καθολικόν, δὲν εἶνε εἶδος, τοῦλάχιστον δὲν εἶνε εἰδικόν τι εἶδος ὅπως: λευκόν, ἀνθρώπος, πόλις. Εἶνε μεταφυσικὴ ἀρχή, συστατικὴ τῶν εἰδῶν. Μήπως λοιπὸν εἶνε δυνατὸν νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ ἀγαθόν; Ὁ Πλάτων πολλάκις χρησιμοποιεῖ συγχρόνως τοὺς ὄρους «καλὸν» καὶ «ἀγαθόν»: οὕτω λέγει ὅτι τὰ καλὰ ἀντικείμενα εἶνε ὠραῖα (πρβλ. Συμπόσιον 201 C)· ἢ παράθεσις ὅμως τῶν δύο ὄρων ἔχει σημασίαν μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ νόημα αὐτῶν εἶνε διάφορον. Καὶ ἀλλαχοῦ (Φαῖδρος 250 D), ὁ Πλάτων φαίνεται νὰ ξεχωρίζῃ τὴν ὠραιότητα ἀπὸ μίαν ἄλλην ἐκ τῶν ἀνωτάτων ἰδεῶν ὅποια εἶνε ἡ φρόνησις· οὕτω λέγει περὶ τοῦ ὠραίου ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἰδεῶν εἶνε ἡ πλέον ὄρατὴ εἰς τὰς αἰσθήσεις. Ἴσως ὅμως θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ρίψωμεν περισσότερον φῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὅταν θὰ ἔχομεν ἐξετάσει τὴν ἀφηρημένην φύσιν τοῦ ὠραίου.

Ἡ ὠραιότης ἔγκειται εἰς τὴν τυπικὴν διασκευὴν. Δὲν εἶνε πολὺ σαφὲς εἰάν ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἓνα ὄρισμὸν ἢ ἀπλῶς τὴν ἀναγραφὴν τῶν κριτηρίων πρὸς τὰ ὅποια πρέπει νὰ εἶνε σύμφωνον πᾶν ὅ,τι ἔχει ὠραιότητα. Ἡ ὠραιότης εἶνε τάξις. Ἡ ἰδέα ὅμως τῆς τάξεως εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναλυθῇ εἰς δύο μέρη: εἰς τὴν ἐνότητα καὶ εἰς τὴν ποικιλίαν. Ἀντικείμενόν τι εἶνε ὠραῖον ὅταν ἀποτελεῖται ἀπὸ μέρη πού συντίθενται εἰς ἓν ὅλον. α) Τὰ μέρη πρέπει νὰ εἶνε καθωρισμένα. Πολλάκις ἐθεωρήθη ὅτι ὁ Πλάτων ἀποκρούει τὴν ποικιλίαν χάριν τῆς ἀπλότητος, καὶ τοῦτο ἔνεκα τῆς δομείας αὐτοῦ

ἐπιθέσεως ἐναντίον μορφῶν τινων τῆς συγχρόνου μουσικῆς καὶ δραματικῆς ὡς πολυπλόκων καὶ πολλαπλῶν, προχωρῶν μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου νὰ καταργήσῃ τὴν λύραν καὶ τὸν αὐλὸν λόγῳ τοῦ συνθέτου καὶ πολυαρμονικοῦ αὐτῶν χαρακτηῆρος (Πολιτεία 397—399). Ὁ Πλάτων ὁμῶς δὲν ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀληθοῦς συνθέτου καὶ πολυπλόκου· ἡ δικαιοσύνη εἰς τὴν πολιτείαν ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι ὁ καθένας πρέπει νὰ ἐκπληροῖ μίαν διάφορον λειτουργίαν· μία δικαία πολιτεία δὲν εἶνε ὁμοιογενής, καὶ ὁμῶς εἶνε δικαία. Τὸ κακὸν εἰς τὴν μουσικὴν, περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, δὲν εἶνε τὸ πολυπλοκόν της, ἀλλὰ ἡ σύγχυσις· μὴ τέτοια μουσικὴ ἀνακατεύει τοὺς ὀρθοῦς της. Οὕτω λοιπὸν ὁ Πλάτων κατακρίνει τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει περισσοτέρας τῆς μιᾶς λειτουργίας, καταστρέφων οὕτω τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ φύσιν. Ἡ ἀπλότης λοιπὸν πρὸς κατὰ τὸ φαινόμενον ζητεῖται δὲν εἶνε πράγματι παρὰ μίαν ἀπαίτησιν περιορισμοῦ διὰ τοῦ ὁποίου εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ καλλίτερος καθορισμός. β) Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶνε καθωρισμένα ὅλα τὰ μέρη· εἶνε ἀνάγκη εἰς τὰς ὁρισμένας ἐνεργείας νὰ ὑπάρχῃ ποικιλία καὶ ἀντίθεσις· «τὸ ὅλον καθίσταται ὡραῖον ὅταν εἰς τὸ κάθε μέρος ἀνατίθεται ὅ,τι εἶνε ἀρμόζον εἰς αὐτὸ» (421 BC). Ἡ πληρότης—ἡ ὁποία εἶνε ὅρος τοῦ ἀγαθοῦ—εἶνε ἐπίσης καὶ ἀναγκαῖον προαπαιτούμενον διὰ τὴν ὡραιότητα. γ) Ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ ὁλοκλήρωσις τῶν διαφόρων στοιχείων. Ἡ ποικιλία πρέπει νὰ εἶνε τακτοποιημένη· τὰ μέρη ἀνάγκη νὰ ἔχουν καθωρισμένας σχέσεις πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὸ ὅλον· ἡ δὲ ἰσορροπία μεταξὺ τῆς ποικιλίας καὶ τῆς ἐνότητος εἶνε ζήτημα πολὺ λεπτῆς συναρμογῆς· ἡ ποικιλία δὲν πρέπει νὰ εἶνε μεγαλειτέρα ἀπὸ ὅ,τι συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἐνότητα (πρβλ. 423 B ἀναφορικῶς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πόλεως).

Ἡ ὡραιότης κατὰ ταῦτα εἶνε μία γενικὴ μορφή τάξεως, ἐν ἀντικείμενον δὲ εἶνε ὡραῖον ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς του, ὄχι ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου του. Ὁμιλῶν περὶ ὡραίων χρωμάτων, σχημάτων ἢ ἤχων ὁ Πλάτων διασαφηνίζει ὅτι δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν του ἐκεῖνο «τὸ ὁποῖον ἐννοοῦν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰς λέξεις αὐτάς, ὡς π. χ. τὴν ὡραιότητα ζώων ἢ εἰκόνων, ἀλλὰ τὴν εὐθειᾶν γραμμῆν καὶ τὸν κύκλον καὶ τὰ ἐπίπεδα καὶ στερεὰ σχήματα». Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὡραιό-

τῶν φθόγγων «ἐννοῶ ὅτι ἐκεῖνοι οἱ φθόγγοι οἱ ὅποιοι εἶνε λεῖοι καὶ λαμπροὶ καὶ ἀποδίδουν ἓνα μόνον καθαρὸν ἤχον εἶνε ὠραῖοι ὄχι σχετικῶς ἀλλ' ἀπολύτως» (Φίληβος 51 CD). Ἐὰν τώρα ἐρωτήσωμεν ποῖα εἰδικῶς τάξεις συνιστᾷ τὴν ὠραιότητα ἢ ἀπάντησις θὰ εἶνε ὅτι ἡ ὠραιότης δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὁρισθῇ περισσότερον. Ἡ ὠραιότης εἶνε ἓνας γενικὸς τύπος τάξεως ὃ ὅποιος ποικίλλει εἰς τὰς ἐφαρμογὰς του. Κάθε πρᾶγμα ἔχει τὴν ἰδιαιτέραν του τάξιν πού εἶνε κατάλληλος δι' αὐτό (Ποργίας 506 E). Δὲν ὑπάρχει καμμία ὠρισμένη τάξις πού νὰ εἶνε τάξις δι' ὅλους τοὺς τύπους τοῦ ὠραίου· τὸ ὠραῖον εἶνε πολλῶν εἰδῶν καὶ κάθε μία ὠραιότης παρέχει μίαν εἰδικὴν συμβολὴν μὲ τὸ νὰ γινώσκεται ἀπ' εὐθείας καὶ ὄχι νὰ συνάγεται ἐκ τῆς γενικῆς ἀρχῆς τῆς τάξεως.

Ἡ σύλληψις τοῦ νοητοῦ κάλλους ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο μέρη—εἰς τὴν ἐπιστήμην (ἢ φιλοσοφίαν) καὶ εἰς τὴν ἄφατον θέαν. Εἰς τὴν ἐπιστήμην ὁ ἄνθρωπος συλλαμβάνει τὴν ὠραιότητα ὅπως ἐκδηλοῦται αὕτη εἰς τὰ εἶδη (ιδέας) τὰ ὅποια εἶνε καθαρὰ, ἄχρονα, πλήρη καὶ ολοκληρωμένα εἰς τέλειόν τι κατασκευάσμα. Τὰ εἶδη εἶνε πραγματικότητες, πρᾶγμα πού δὲν εἶνε τὰ ἀντικείμενα καὶ ἀντιστοίχως ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἀληθῆς γνῶσις ἐνῶ αἱ πρακτικαὶ τέχναι δὲν εἶνε τοῦτο. Οὐχ ἦττον, εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐπιστήμης, ὁ νοῦς ἀντιλαμβάνεται τὸ ὠραῖον εἰς τὰς ἐκδηλώσεις του καὶ ὄχι καθ' ἑαυτό. Ὑπάρχει κατὰ ταῦτα ἀκόμη ἓνα βῆμα πέραν τῆς ἐπιστήμης, τὸ τελευταῖον βῆμα εἰς τὴν μακρὰν καὶ κοπιώδη ἀνοδὸν, ὅπου ὁ ἄνθρωπος θὰ γνωρίσει τέλος πάντων αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ ὠραίου» (Συμπόσιον 211 D). Ἡ θεὰ ἔρχεται «ἐξαίφνης», δηλαδὴ ὄχι ὡς ἀποτέλεσμα κανενὸς συλλογισμοῦ· εἶνε μία ἄμεσος ἀντίληψις, ὄχι δι' ἐννοιῶν, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον δὲν εἶνε δυνατόν νὰ περιγραφῇ (αὐτ. 211 A).

Ἡ διὰ τῆς πείρας ὅμως ἀντίληψις εἶνε προαπαιτούμενον: βλέποντες τὸ ὠραῖον ἐδῶ, ἐνθυμούμεθα τὸ ὠραῖον πού εἶνε πέραν τοῦ ἐδῶ καὶ τοῦ τώρα. Ἡ καλλιτεχνία διαδραματίζει χρήσιμον ῥόλον διότι παρέχει τὴν ὥθησιν διὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἰδανικῆς ὠραιότητος. Δὲν παρέχει ὅμως τὸ περιεχόμενον τῆς θεᾶς διότι ἀπλῶς ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην ἐκεῖνο πού ἐγνώρισεν εἰς ἄλλην ζωὴν, ἢ ἴσως πού γνωρίζει πάντοτε ὡς ἐκ τοῦ ἀ—χρονικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος.

Τὸ ὠραῖον ποὺ δὲν ἐπιτυγχάνεται ἢ ποὺ σκιαγραφεῖται μόνον εἰς τὴν ποίησιν ἀποκαλύπτεται πλήρως εἰς τὴν μυστικιστικὴν βίωσιν. Ἡ θεὰ τοῦ ἰδανικοῦ ὠραίου ἀποτελεῖ τὴν θρησκείαν τοῦ Πλάτωνος· εἶνε μυστήριον εἰς τὸ ὁποῖον μυεῖται ὁ ἄνθρωπος καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνει οὗτος μακαρίαν ζωὴν (Φαῖδρος 250 B). Ὁ θρησκευτικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ προέρχεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴν θεάν τοῦ ὠραίου ὁ ἄνθρωπος ἀνυψοῦται πέραν τοῦ φυσικοῦ εἰς τὸ ὑπερφυσικόν. Καὶ ἡ σχέσις του ἐπίσης πρὸς τὸ τελευταῖον εἶνε ἔνωσις μετ' αὐτοῦ. Τὸ διακριτικὸν στοιχεῖον τῆς θεᾶς τοῦ ὠραίου ὡς γνωστικῆς ἐνεργείας εἶνε ὅτι ἀποτελεῖ συνένωσιν καὶ συγχώνευσιν τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ ἀντικειμένου της. Τὸ τοιοῦτον εἶνε ἀληθὲς καθ' ὅλα της τὰ ἐπίπεδα· ἡ καλαισθητικὴ στάσις εἶνε στάσις διαρκοῦς καὶ πλήρους μεθέξεως. Ὁ ἔρως εἶνε ἡ ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς ἓνα ἀντικείμενον πέραν ἑαυτῆς· καὶ ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ταύτης σχέσεως προκύπτει ἓνα νέον πλᾶσμα. Εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ νοῦ, ὁ ἔρως εὕρισκει τὴν κορυφωσίν του εἰς τὴν ἔνωσιν μετὰ τοῦ θείου καὶ τὴν γένεσιν ἀληθινῶν παραδειγμάτων ἀρετῆς. Ἡ ὠραιότης εἶνε τὸ δελέαρ τοῦ ἀγαθοῦ· εἶνε ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀγαθοῦ ὡς κατέχοντος καὶ ὡς κατεχομένου.

Ὁ ἐνθουσιασμός εἶνε μία διάφορος ἔκφρασις διὰ τὴν βίωσιν τοῦ ἰδανικοῦ ὠραίου· εἶνε μία κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος κατέχεται ὑπὸ τοῦ θείου. Ἡ ἀγαλλίασις ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὠραίου εἶνε ἡ πλέον ἐντατικὴ ἀπὸ ὅλας τὰς ἀγαλλιᾶσεις. Ὁ ἐνθουσιῶν ἄνθρωπος εὕρισκεται εἰς κατάστασιν φρενίτιδος. Παραμελεῖ τὰ συμφέροντα τοῦ καθημερινοῦ του βίου καὶ περιφρονεῖ τὴν ἀνθρωπίνην φρόνησιν. Οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι τὸν θεωροῦν ὡς παράφρονα διότι δὲν ἀκολουθεῖ τὰ ἰδεώδη τους περὶ ἰδιοκτησίας καὶ κοσμικῶν ἐπιτυχιῶν· οἱ δὲ πολλοὶ οὗτοι εἶνε δι' αὐτὸν παράφρονες διότι ζοῦν τὴν στενὴν καὶ περιορισμένην ζωὴν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Ἡ χειραφέτησις ἀπὸ τὰς συνηθείας καὶ τὴν φύσιν ἀποτελεῖ τὴν ἀρνητικὴν ἀπλῶς πλευρὰν τῆς παραφροσύνης. Θετικῶς εἶνε αὕτη αὕτη ἡ κυριαρχία ἀπὸ μέρους τοῦ θείου. Εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν καταπίπτουν τὰ ὄρια καὶ πλημμυρίζει τὸ θεῖον ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀλήθεια

ποῦ ἀνεζητεῖτο ἀνακαλύπτεται τώρα· ὁ δὲ ἄνθρωπος διάκειται παιθητικῶς κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτῆς.

Εἰς τὸν Πλάτωνα συναντῶμεν δύο διάφορα, εἰς ὅχι ἀντίθετα ἰεῦματα. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος βλέπομεν νὰ τίθεται ἡ ἔμφασις ἐπὶ τοῦ περιορισμοῦ καὶ τῆς ἀτομακοποιήσεως, ἐπὶ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς αὐτοκυριαρχίας. Αὐτὸ εἶνε ἡ ζωὴ συμφώνως πρὸς τὸ λογικόν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εὐρίσκομεν νὰ τονίζεται ἡ ἀπουσία τῆς ἐξαρτήσεως, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ κυριαρχήσῃ τοῦ ἑαυτοῦ του ἀλλὰ κυριαρχεῖται (Φαῖδρος 250 Α), τῆς καθοδηγήσεως ἀπὸ μέρους φιλικοῦ δαίμονος (κατὰ τὴν ἀνοδὸν πρὸς τὴν ὠραιότητα), τῆς ὁδηγίας (ἔξω τοῦ σπηλαίου), τῆς δεκτικότητος καὶ τῆς ὑποταγῆς εἰς ἀνωτέραν δύναμιν. Αὐτὸ εἶνε ἡ θρησκευτικὴ βίωσις. Τὸ ἓν εἶνε πνευματικὴ ὑγεία καὶ εἶνε ἀνθρώπινον· τὸ ἄλλο εἶνε μανία καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸν (αὐτόθ. 244 D). Τὸ ἓν ζητεῖ ὄρια καὶ περιορισμούς, τὸ ἄλλο τὴν κατάλυσιν τῶν ὁρίων. Ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ μανία ὁδηγοῦν τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο. Ἡ θεὰ τοῦ ὠραίου ἔρχεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ὡς δῶρον· ἔρχεται ὅμως μόνον ἀφοῦ οὕτως θὰ ἔχει προετοιμάσει τὸν δρόμον μὲ τὰς ἰδίας του προσπαθείας. Καὶ ἀντιστρόφως, τὸ ὠραῖον παρέχει αὐτὸ ἑαυτό, ἀποκαλύπτει ἑαυτὸ εἰς τὸν κόσμον τῶν εἰδῶν καὶ τῶν αἰσθήσεων καὶ καθίσταται ὄρατὸν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνίαν.

Τὸ ὠραῖον προεξάρχει εἰς κάθε δημιουργικὴν ἐνέργειαν. Ἡ γέννησις ἀνθρώπινου ὄντος διὰ τῆς κοινωνίας τῶν φύλων, ἡ ἴδρυσις μιᾶς πολιτείας ὅταν ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν θεάν μιᾶς ἰδεώδους τάξεως καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ κατασκευὴ ἐνὸς ἐργαλείου, εἶνε περισσότερον ἀληθινὰ δημιουργικαὶ ἐνέργειαι ἀπὸ τὰς τῆς καλλιτεχνίας. Ἐὰν παραδεχθῆ κανεὶς τὴν πραγματικότητα ὡς κριτήριον, τότε προφανῶς ὁ Πλάτων ἔχει δίκαιον θεωρῶν ὅτι ἡ καλλιτεχνία εὐρίσκεται εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον ἀπὸ τὴν δημιουργίαν συγκεκριμένων πραγμάτων. Εἶνε ὅμως ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας κατάλληλος διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν φύσιν τῆς καλλιτεχνικῆς ἐνεργείας; Εἶνε δυνατόν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν καλλιτεχνίαν καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως: νὰ ἐξετάσωμεν δηλαδὴ αὐτὴν ὡς γνῶσιν. Ὁ καλλιτέχνης δὲν εἶνε τόσο κατασκευαστὴς ὅσον εἶνε γνῶστης. Ἡ καλλι-

τεχνία παρέχει μίαν ὀλοκληρωμένην γνῶσιν τῶν πραγματικοτήτων καὶ τῶν ἰδανικῶν καὶ τὸ καλλιτέχνημα εἶνε ἀκριβῶς ἡ ἔκφρασις τῆς γνώσεως αὐτῆς. Ἡ γνῶσις εἶνε ἀναγκαία διὰ τὴν ἐνέργειαν· συνεπῶς ἡ καλλιτεχνία εἶνε σοβαρὰ ἐπιχείρησις, ποὺ συνέχεται πρὸς τὴν ζωὴν. Ἐπίσης, ἡ γνῶσις ἔχει ἀξίαν καθ' ἑαυτὴν—τὴν ἀξίαν ποὺ ἔχει κάθε γνῶσις—ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὰς συνεπείας τῆς διὰ τὴν ἐνέργειαν.

Διατὶ τότε ἐξακολουθεῖ νὰ ἀρνεῖται ὁ Πλάτων νὰ παραδεχθῆ ὅτι ἡ καλλιτεχνία εἶνε κατὰ τελευταῖον λόγον καὶ τὸ σπουδαῖον; Διότι ἡ γνῶσις εἰς τὴν καλλιτεχνίαν προέρχεται ἐκ τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν συναισθημάτων. Ὁ Πλάτων κατακρίνει τὴν καλλιτεχνίαν ὡς ἐκ τῆς δυσμενοῦς αὐτοῦ γνώμης ἀναφορικῶς πρὸς τὴν αἴσθησιν καὶ τὸ συναίσθημα. Τὸ ἀληθῶς πραγματικὸν εἶνε τυπικόν, καθολικόν, ἀφηρημένον. Ἡ καλλιτεχνία παρέχει μίαν γνῶσιν τοῦ πραγματικοῦ ὅπως παραμορφοῦται τοῦτο ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων. Ὁ Λόγος εἶνε γνῶσις τοῦ πραγματικοῦ ὅπως εἶνε τοῦτο. Οὕτω λοιπὸν ἡ καλλιτεχνία ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτέρας τῶν περιπτώσεων εἶνε κατωτέρα τῆς γνώσεως διὰ τοῦ Λόγου καὶ κατὰ τὴν χειρίστην αὐτῆς ἐκδοχὴν εἶνε αὐτόχρομα πλάνη.

(Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ κατὰ μετάφρασιν *M. T.*)